

*Іван ФАРІОН, Михайлина ФАРІОН,
Оксана ШИМАНСЬКА, Галина ЛИСА*

ВІДТВОРЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЗА УМОВ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Динаміка процесів переходу до ринкових економічних відносин в Україні, їхні результати свідчать про непродуманість економічної політики в сфері використання матеріальних ресурсів. Досі не розроблені заходи щодо стимулювання розвитку противитратного механізму. Тому є необхідність дослідження потенціалу матеріальних ресурсів. У цьому аспекті знаходять відображення певні сторони виробничих відносин – між суспільством і окремими виробничими колективами. Як об'єктивна економічна категорія потенціал матеріальних ресурсів відображає дію системи економічних законів.

Потенціал матеріальних ресурсів зумовлений дією економії, оскільки ефективність його використання зводиться в кінцевому підсумку до економії часу.

З розвитком суспільного поділу праці основну частину праці в продукті становлять витрати уречевленої праці. Тому основна форма економії робочого часу – економія тієї його частини, що є в сировині та матеріалах. У зв'язку з цим економія сировини і матеріалів як основна форма економії робочого часу – це вагомий фактор підвищення ефективності виробництва.

Важливим є уточнення поняття суті терміну “потенціал матеріальних ресурсів”, що дає змогу обґрунтувати завдання, які стоять перед суспільством, у період переходу до ринкових відносин.

Під ефективністю використання потенціалу матеріальних ресурсів слід розуміти певну кількість збережених або виявлених ресурсів, придатних для використання у конкретних умовах за рахунок реалізації комплексу прогресивних конструкційно-технологічних і організаційно-економічних заходів, проведених конкретним споживачем у конкретних виробничих умовах у межах визначеного періоду господарської діяльності.

Збалансований розвиток виробництва, його ефективність і режим економії органічно взаємопов'язані. Чим раціональніше й економічніше використовують ресурси, тим вища ефективність виробництва.

Категорія “потенціал матеріальних ресурсів” характеризує виробничі відносини, пов'язані з економією матеріальних ресурсів на всіх стадіях виробничого відтворення.

У будь-який момент категорія “потенціал матеріальних ресурсів” зумовлена темпами розвитку науково-технічного прогресу і ринком ресурсів.

Важливим напрямом формування стану потенціалу матеріальних ресурсів є їхнє комплексне добування, переробка і залучення у виробничий процес.

Дуже важливе значення має повніше й економічніше використання значних матеріальних ресурсів у виробництві та споживанні. Витрати сировини і матеріалів на всіх стадіях добування і переробки їх мають бути значно скорочені.

Предмети праці, які витрачають одноразово протягом одного виробничого циклу, виявлять свою споживну вартість у тій продукції, на яку їх витрачають. Отже, оцінка ефективності предметів праці може бути здійснена з позицій загальної ефективності створених за їх допомогою засобів праці чи виробу для споживання. І ціну будь-якого виду сировини, матеріалів, палива, енергії треба визначати як частку сумарного ефекту, що дає той виріб, при виготовленні якого цей предмет праці використовують.

Узагальнено основні напрями економії матеріальних ресурсів можна звести до таких: зниження матеріаломісткості одиниці продукції, збільшення виходу кінцевої продукції із сировини, скорочення втрат у процесі виробництва і, нарешті, повне використання вторинних ресурсів та відходів.

Термін функціонування матеріального ресурсу може бути поданий як період, що складається з таких основних стадій: час виробництва (добування) матеріального ресурсу (в тому числі його перебування на складі у виробника); час транспортування цього матеріалу до споживачів і перебування його на складі у споживачів; час перетворення матеріалу на елемент основних фондів або час до моменту його виробничого, особистого споживання чи перетворення на готовий виріб (крім елементів основних фондів).

Отже, розглянуті елементи формують і зміст потенціалу матеріальних ресурсів.

Необхідний поступовий перехід до ресурсозберігаючого типу відтворення, головна мета якого – економія уречевленої праці, ліквідація втрат у всіх ланках виробничого процесу, поліпшення якості продукції, екологічна чистота виробництва за рахунок впровадження безвідходних і маловідходних технологій, створення нових матеріалів, рециклованих вторинних ресурсів.

Сучасний етап розвитку продуктивних сил характерний актуалізацією проблем раціонального використання сировини, матеріалів, палива, електроенергії та інших ресурсів, поліпшення якості продукції в усіх господарських ланках, прискореного впровадження у виробництво досягнень науки і техніки.

Невід'ємним компонентом формування змісту потенціалу матеріальних ресурсів є сировинна база добувної й обробної промисловості.

Проблема комплексного використання сировини – багатоаспектна і міжгалузева. Проте серед перелічених напрямів вирішення цієї проблеми економічний є визначальним, йому і має бути підпорядковане вирішення її.

При цьому слід розглянути комплекс питань, пов'язаних із використанням сировинної бази добувної промисловості, де характеристика факторів і шляхів економії може бути здійснена за такими напрямами:

- Перший охоплює економію первинних ресурсів сировини на основі комплексного використання мінеральної рудної сировини, скорочення втрат металу в процесі переробки, підвищення частки ефективних видів прокату, розвитку прогресивних технологій, що сприяють зниженню витрат сировини.
- Другий – це використання вторинної сировини для заміни традиційних сировинних ресурсів.
- Третій передбачає ефективне використання різноманітних видів енергозберігаючих заходів.

Важливого значення в сучасних умовах набуває проблема випереджаючого зростання результатів виробництва щодо матеріальних витрат.

Показниками економного використання сировини, матеріалів, палива й енергії при експлуатації виробів є, наприклад, такі: питомі витрати сировини (матеріалів); втрати сировини (матеріалів) за регламентованих умов; питомі витрати палива; питомі витрати енергії (електроенергії); витрати палива при регламентованому режимі експлуатації виробу.

Показники надійності містять чотири прості властивості: безвідмовність, довговічність, ремонтпридатність, зберігання. Показники безвідмовності характеризують властивість виробу зберігати спроможність працювати без вимушених перерв; показники довговічності – зберігати спроможність працювати до граничного стану з необхідними перервами для технічного обслуговування і ремонтів; ремонтпридатність – пристосованість виробів до технологічного процесу, виявлення та усунення відмов і непристосованостей у ході

технологічного обслуговування і ремонту; зберігання – властивість виробу зберігати задані експлуатаційні показники протягом терміну зберігання і транспортування, зазначеного в технічній документації, а також після його закінчення.

Нинішній стан і низька ефективність використання виробничого потенціалу в Україні свідчать про настійну необхідність здійснення комплексу заходів щодо підвищення технічного рівня виробництва.

Ми вважаємо, що ці заходи мають бути рішучими й активними, і здійснювати їх необхідно, передусім, на основі економічного державного регулювання. Надія на те, що перехід до ринкової парадигми розвитку народного господарства автоматично вирішить усі проблеми технічного розвитку виробничого потенціалу, є небезпечною ілюзією.